ՀԱՍՑԷ
M. ARCHAM
Poste Restante
ATHÈNES [Grèce]

Խմբագրութեանս ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւնք ետ չեն ղրկուիր,
Ցօդուածներու պատշաճ դատուածները միայն պիտի հրատարակուին,

ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՕՌԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

Ամէն տեղերու համար գինն է
Տարեկան արժած ֆրանք 5
Վեցամսեան » » 3
Եռամսեան » » 2
Մէկ թիւը կ'արժէ սանթիմ 50
Բաժնեգինները կանխիկ վճարելի են:
Փոստի ծախքը խմբագրութեան կը պատկանի:

Բ· ՏԱՐԻ — ԱԹԷՆՔ 1897 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — ԹԻՒ 14

ՄԻՏՔԵՐՆԻԴ Ի՞ՆՉ Է

Ձեզ է խօսքերնիս՝ Պ. Դաշնակցականնե՛ր ըսէ՛ք. միտքերնիդ ի՞նչ է, անօգուտ մասնակի ցոյցերով ազգը փճացնե՞լ թէ Հայաստանը վերականգնել. թէ Կ. Պոլիսը գրաւելով Դաշնակցական կառավարութիւն մը հաստատել:

Ձեր աննպատակ շարժումները՝ հաւատացէ՛ք որ մեզ և հայ ժողովուրդը ապշեցուցին. այն ժողովուրդը՝ որուն կարդացած ողբը, հառաչանքը և պաղատանքը անլսելի մնաց. ահա տարի մ՚ն է անդադար Միութիւն կը գոչէ մերթ աղաչելով մերթ սպառնալիքով, այդ ալ օգուտ չըրաւ: Նա՝ բարձրաձայն աղաղակեց որ սակաւ ինչ հանդարտ թողուք զինքը պահ մը շունչ առնէ. ատոր ալ կարեւորութիւն անգամ չտուիք, առանց ըմբռնելու թէ՝ յեղափոխութիւնը ժողովրդին համար կ՚ըլլայ և ժողովրդով կ՚ըլլայ:

Հայ տարրը Սասնոյ կոտորածէն ի վեր անխնայ կը ջարդուի, խոստապահանջ բռնութեան տակ կը հալածուի, իր նիւթական և ֆիզիքական ոյժերը սպառեցան, միայն բարոյական ոյժը մնաց, որով մինչև այսօր կը տոկայ անտանելի չարչարանքներու և անլուր հալածանքներու: Այս վերջին խարխուլ ոյժն ալ ի մօտոյ պիտի սպառի անշուշտ ի շնորհս ձեր ցուցամոլութեան, այն ատեն ի՞նչ միջոց կը մնայ անոր ինքզինքը պաշտպանելու համար, միայն կրօնափոխութիւնը. որով միանգամ ընդ միշտ կը լուծուի Հայկական հարցը:

Յանուն մարդկութեան՝ միտքերնիդ ի՞նչ է, խոստովանեցէք ժամ առաջ որ մենք ալ ըստ այնմ շարժինք. եթէ իսկապէս ազգը փճացնել է, աւելի հեշտ միջոցներ ձեռք առնելով մենք ալ աջակցինք ձեզ: Թէ ի՞նչպէս: Քանի որ մենք եղբայր ըլլալէ դադրած ենք, գաղափարով բաժնուած ենք, կրօնքով և ազգութեամբ ալ բաժնուինք, բողոքական, պապական և մահմէտական դառնալով, այն ատեն ազգը ինքն իրեն կը փճանայ, գոնէ այս դրութիւնով հազարաւոր անմեղ արարածներու կեանքը փրկած կ՚ըլլանք:

Ձեր աշխատութիւնները չենք ուրանար և կը հաւատանք թէ՝ դուք նպատակի մը համար կ՚աշխատիք, բայց միայն սա էական կէտը չկրցինք հասկնալ թէ՝ արդեօք ձեր միտքը Հայ ազգը ազատե՞լ է թէ ընդհանուր մարդկութեան շահերը պաշտպանել: Թող ներուի մեզ. ըսել թէ դուք իբրև կատարեալ ընկերավարականներ աւելի ընդհ. մարդկութեան շահերու պաշտպանման համար բռնութեան դէմ վրէժ լուծողներ էք քան թէ լոկ Հայ ազգին անկախութիւնը ձեռք բերելու ջանացողներ:

Պ. Պ. Դէզարիոս և Անճիէլլօ, երկուքն ալ իտալացիներ էին, որոնց մէկը Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ՝ Կառնօն և միւսը Սպանիոյ Նախարարապետ Կանօվան սպաննեցին, ոչ թէ Իտալիոյ ժողովրդի իրաւունքները պաշտպանելու համար անշուշտ, այլ անոնք նահատակուեցան ընդհ. մարդկութեան օգտին համար: Ձեր արդի բռնած ընթացքը կը հաւատացնէ մեզ թէ դուք ալ անոնցմէ էք. հետևապէս պէտք է ձեր կուսակցութեան օռկան թերթին անունը փոխէք, որովհետև «Դրօշակ»ը ազգութեան մը կը պատկանի և ազգ մը կը ներկայացնէ: Իսկ դուք, այսինքն ընկերավարականներդ ազգութիւն չէք ճանչնար այլ մարդկութիւն:

Ընդհակառակը եթէ ձեր միտքը բարի է, ազգին փրկութեան համար կը ջանաք, ի՞նչ կը յուսաք շահիլ այդ պայմաններով: Օտար հողին վրայ աննպատակ կրկնակի ցոյցե՞րն են որ կարծրասիրտ Եւրոպայի գութը պիտի շարժեն և անոր ուշադրութիւնը պիտի դարձնեն դէպի Հայկական հարցը, չէ՞ որ Եւրոպան անգութ և և շահամոլ է. օրինակ ունենանք Յունաստանը՝ ի՞նչ ըրաւ իր զօրքերով և Թնդանօթներով, ինչո՞ւ իր նաւատորմիղը անգործութեան մատնուեցաւ, քանի որ կարող էր նա ծովու վրայ յաջող դեր կատարել:

Թուրք կառավարութիւնը վերջերս իր խոստումները համեմատաբար չափաւորած էր, հայ ժողովուրդը հազիւ սակաւ ինչ հանդարտ շունչ պիտի առնէր, և գաղթականները հետզհետէ սկսած էին վերադառնալ ի Թուրքիա, ահա յանկարծ ձեր 2-3 ռումբերով հազարաւոր հայեր բանտերու խորերը կը նետէք, մեր հազուագիւտ անձնազոհ հերոսներու թանկագին կեանքերը կը զոհէք ձեր ապարդիւն ցոյցերուն: Ի՞նչ է այս, միտքերնիդ Թուրքիան տնտեսական քայքայմա՞ն ենթարկել, չէ՞ որ անոր հասուցած մեր վնասներուն քառապատիկը մենք կը տուժենք միշտ: Այս առթիւ ամեն տեղ տաք վիճաբանութիւններ կ՚ըլլան ձեր միտքը հասկնալ կ՚ուզեն՝ դուք ամենայն հանդարտութեամբ կը պատասխանէք. «Հայկական հարցը մոռացութեան անդունդը ընկղմած ըլլալով՝ հարկ էր Եւրոպային և մանաւանդ Թուրքին ցոյց տալ թէ Հայ Յեղափոխութիւնը մեռած չէ»: Ի՞նչ տղայական առարկութիւն: Մի՞թէ ջնջուած պէտք է նկատել մեր խնդիրը՝ կանաչ, կարմիր, դեղին տետրակներէն, որովհետև տարի մը յետաձգուեցաւ յունո-թրքական պատերազմին համար: Չէ՞ որ մեր խնդիրը կցուած է Արեւելեան խնդրին հետ և զուգնթաց կը քալէ յունական, կրետական, մակեդոնական և այլ խնդիրներու հետ: Պէտք չէ՞ր քանի մը ամիսներ ալ համբերել և տեսնել թէ յունօթրքական խաղաղութիւնը ստորագրուելէն յետոյ ի՞նչ կերպարանք պիտի բռնանար եւրոպական քաղաքականութիւնը: Սպառնական գրութիւններով դեսպաններէն կը պահանջէք բարենորոգմանց ծրագրի գործադրութիւնը, հակառակ պարագային կը յայտարարէք թէ՝ Սուլթանի գահակալութեան տարեդարձի օրը տակն ու վրայ պիտի ընէք Պոլիսը: Եթէ միտք ունէիք բան մը ընելու, ներելի չէր ձեր գաղտնիքը նախապէս պարզել. ընդհակառակը եթէ այդպիսի նպատակ մը չունէիք ի՞նչ հարկ կար փուճ սպառնալիքներով նոր հալածանքներու տեղի տալ, բանտերը հայերով լեցնել և օտարները մեր վրայ խնդացնել: Ի՞նչ բարենորոգում կ՚ուզէք այսուհետև, Սուլթանին ծրագրո՞վ ըլլալիք բարենորոգումը, պակաս ըլլայ: Եւրոպական գոնթրօլի տակ. այդ ալ կարելի է այն օրը միայն՝ երբ Պոլիսը դառնայ միջազգային քաղաք:

Ո՛չ. Դաշնակցական եղբայրներ. ո՛չ, այսպէս յեղափոխութիւն չըլլար, այսպէս ազգը չազատուիր, սպառնալիքներով, անջատ ոյժով, մասնակի ցոյցերով այն ալ օտար մայրաքաղաքի մը մէջ: Ի՞նչ արդիւնք կրնանք ձեռք բերել, ո՞ր ազգը այսպէս ըրաւ Յոյնը թէ Պուլկարը, մանաւանդ առաջինը՝ որ զանազան լեռներու վրայ ասպատակային խմբեր կազմելով հերոսաբար կը կռուէր չորունակ եօթը տարի իր մայր երկրին մէջ. ո՞ւր են մեր ասպատակային խմբերը: Մինասեան խումբ մը ունէինք որ Թուրքը սարսափի մէջ թողած էր, ինչո՞ւ ոյժ չտուիք անոր. որովհետև փոխանակ Դաշնակցութեան հաշւոյն գործելու յանուն ազգութեան կը գործէր և թէ դուք հիմնած չէիք այդ կազմակերպութիւնը ատոր համար չէ՞, ահա այն ալ հալածուեցաւ, աչքերնիդ լոյս:

Ահա այս փաստերն են որ կը կասկածեցնեն մեզ ձեր անկեղծութեան վրայ Պ. Դաշնակցականներ, —Դաշնակցական ըսելով ձեզ հետևող բարեմիտ անձերու չենք ուզեր ըսել, մեր խօսքը ուղղակի ձեզ համար է որ 78 անհատներէ աւելի չէք, դուք որ եւրոպական համալսարաններու մէջ ժամանակ մը մնալով «դիփլօմա»ներ դուրս կուգաք և կ՚ուզէք խոնարհեցնել ձեր առջեւ ամբողջ ազգութիւն մը, դուք էք որ միութեան արգնթաց անիւներուն առջև քար դնելով կ՚ուզէք կասեցնել զայն, դուք էք որ «ապակեդրոնացում» բառը չըղացնելով ժողովրդին աչքին դէմ յաջողած էք հաւատացնել անոր մէկ մասը թէ՝ կուսակցութեան ղեկը ձեր ձեռքը չէ, դուք էք որ ձեր հիմնած կուսակցութեան անունը անխախտ պահելու համար ձեր «ես»ին և «փառք»ին համար յեղափոխութեան անուան տակ կը զոհէք մեր քաջերը և ամբողջ ազգին ճակատագրին հետ կը խաղաք. ի՞նչ տարբերութիւն կայ ձեր և Նազարբէկի մէջ, Ահա դուք և ձեր գործերը... չէ՞ որ կը փայլէք հրապարակի վրայ:

Եթէ միտքերնիդ բարի է և դուք անկեղծ էք, գործնականապէս ցոյց տուէք ժողովրդին: Հայ հասարակութիւնը կը պահանջէ ձեր վրայ հսկող գերագոյն մարմին մը, որուն վրայ հաւատք ունենայ, հարուստը վստահի իր դրամը տալ և աղքատը իր կեանքը զոհել ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՈՐԾԻՆ համար: Համապատասխանեցէք ժողովրդի պահանջին և այն ատեն բոլոր հայերս ալ պիտի խոնարհինք ձեր առջև և պիտի պաշտենք զձեզ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ

I

Միութեան խնդրին վրայ այս թերթին մէջ ես արդէն յայտնած եմ իմ գաղափարներս:

Կը զարմանամ որ շատ հայեր, տեսնելով որ մեր քօմիթէները տակաւին միացած չեն, սաստիկ գըրգռուած են, մինչև իսկ Վառնայի մէջ մի քանի երիտասարդներ իրենց գրգռութիւնը այն աստիճան առաջ տարած են, որոնք որոշած են զինու զօրութեամբ՝ ռէվօլվէրով դէմ կենալ քօմիթէի անդամներուն:

Երեւի այս պարոնայք այս վայրկենիս հեռու են մտածելէ որ երկնային աստղերէն մինչև մարդկային արարածը, և մարդէն մինչև ամենափոքրիկ կենդանիներն, ամենքն ալ խումբեր կազմած են, որոնք յաւիտեան կը կռուին իրարու հետ: Երբ ամբողջ աշխարհս կը գտնուի այս բնական օրինաց տակ, մտածելով թէ մեր ազգը ծնած է ունենալ միութեան համար Աստուծմէ մասնաւոր պարգև մը, երբ Ինքն իսկ. Աստուած՝ աւելի դիւրին գտաւ բաժանել երեք անձնաւորութեանց մէջ, Հայրն, Որդին և Ս. Հոգին:

Ինչ որ գէշութիւն ցոյց տուած է, չէ՛ որ մեր ազգին մէջ երեք քօմիթէներ կան, այլ ատոնց գոյութիւնը տեղի տուած է վիճաբանութեանց, կռիւներու և հայհոյանքներու փոխանակութեանց, ոգղուեցուցած են ժողովուրդը Ազգային գործէն:

Այս կռիւներն՝ տգիտութեան արդիւնքն են: Խաղաղեցնելու համար բաւական է քննել թէ՝ ինչո՞ւ համար մեր Ազգին մէջ շատ քօմիթէներ կան, և թէ ինչո՞ւ համար այդ քօմիթէները մին միւսէն զատ, և առանձինն կը գործեն:

Ամեն երևոյթ պատճառ մը ունի. երբ կ՚անձրևէ, բնական է որ երկնի վրայ ամպեր կը գոյանան, անպատեհ է գրգռուիլ անձրևին դէմ, երբ կարող չ՚ենք ամպերը հեռացնել, նմանապէս բարոյական գործերն ալ ունին պատճառներ, որոնք եւ իրենց երեւումները անխուսափելի կը դարձնեն:

Երկու խմբերի մէջ միութիւն գոյացնելու համար անհրաժեշտ են երկու պայմանները.

Ա.— Զգացմանց և գաղափարի հաւասարութիւն:

Բ,— Դրամագլխի հաւասարութիւն:

Առնենք երկու անձնաւորութիւններ. Նազարբէկ և Արփիար: Այս երկու անձինք ունի՞ն գաղափարի նըմանութիւն: Ո՛չ. մին ծնած է Կովկասի լեռներուն մէջ և ընդունած է գիտական (scientifique) կրթութիւն Ժընէվի և Բարիզի մէջ, միւսը ծնած է Կ. Պոլսի աշխարհաքաղաքացի շըրջանին մէջ, և կրթուած է Վենետիկի տեսլական (idéalistes) աբեղաների միջոցաւ: Այս երկու գլուխները բոլորովին նմանութիւն չունին, երկու անիւներ են որոնք հակառակ ուղղութեամբ կը դառնան, անկարելի է համաձայնութիւն գոյացնել այս երկու անձանց մէջ:

Խմբի մը, կուսակցութեան մը այլևայլ անդամոց մէջ, պէտք է նախ և առաջ զգացմանց, գաղափարի համաձայնութիւն: Տեսէք «Մարտականք», դուք կը գտնէք ատոնց մէջ դրեթէ «Հայրենիք»ի բոլոր աշխատակիցները: Երկար տարիներ ատոնք միասին ապրած են, միևնոյն գաղափարներով սնած են, միևնոյն սեղանի վրայ ճաշած են: Այսօր ատոնք ընկերներ են քօմիթէի մէջ. ինչպէս էին խմբագրութեան մէջ: Շատ դըժուար և գրեթէ անկարելի է որ այս երիտասարդ հրապարակագիրները ու բանաստեղծները միանան Ժընէվի Երիտասարդներուն հետ՝ որոնք թէև շնորհալի են բայց շատ կերպեր ունին:

Ուրիշ օրինակ մըն ալ. մեր Հայրիկը չէ՞մի որ մեծ հայրենասէր մըն է, այո՛, անշուշտ: Եւ Լեւոն Ալիշան նաև հայրենասէր մըն է, այնպէս է՞: Ուրեմն միթէ՞ Հայրիկ կրնայ ապրիլ Ս. Ղազարի կաթոլիկ աբեղաներու շրջանին մէջ, ո՛չ, նա գոհունակութիւն չպիտի զգայ ատոնց մէջ: Հայր Ալիշան պիտի բերկրե՞ միթէ իր օրերը վերջացնել Ս. Էջմիածնի վանքին մէջ, ոչ. նա չպիտի ուրախանայ:

Ուրեմն այլևայլ կուսակցութեանց վերաբերելով ես կարելի է սիրել և ծառայել հայրենիքի, կուսակցութիւնք որ բնական իրաւունքով, —այսինքն անխուսափելի— կը մնան մէկը միւսին դէմ:

Աշխարհիս բոլոր երկիրներէն միայն Ամերիկան է որ երբ օտարազգիներ ոտք կը կոխեն, կը կորսնցնեն բոլորովին իրենց հին նախապաշարումները ազատ մարդ դառնալու համար: Այս բանով Ամերիկայի Հնչակեանք և Դրօշակեանք կրնան միանալ: Շատ մեծ սխալ է կարծել թէ ովկիանոսի միւս կողմը եղածները կարելի է իրականացնել եւ Եւրոպայի մէջ. ուր ընկերական պայմանները շատ տարբեր են:

* * *

Երկու կուսակցութեանց միութեան համար, մենք վերև ըսինք որ անհրաժեշտ պէտք կայ նոյնպէս դրամագլխի. եկամուտի հաւասարութեան: Արդարև անկարելի է որ աղքատիկ քօմիթէներ, որոնք միևնոյն եկամուտը չունին, ինչպէս նաև չունին միևնոյն ճամբան և միևնոյն քաղաքականծրագիրը որ կարողնան միանալ և միասին աշխատիլ: Ենթադրեցէք ընթերցող, որ 5000 ոսկի դրամագլխով դուք վաճառատուն մ

թեան համար միտառ վաւանդ մը կը համարի:

ՇԷՖԱՔԱՔԱՇՈՒՔ ՀԱՅ ՏԻԿԻՆ Մ՚ԸԼ

Կ. Պոլսէն կը գրեն մեզ.

Ցաւխտնական հոգեւորը Գաբրիէլ Նորատունկեանի կին՝ կը Շէֆագաթի կամ ըստ Ռօչֆօռի, Շէֆաքաքայի պատուանշանը առաւ, Լապուշէրի բառերով «ապականած չուն» Ապտիւլ–Համիտէն:

Առաջին անգամ երբ պոլսեցիքս լսեցինք այդ անպատուաբեր պատուանշանին լուրը սկսանք խորհիլ թէ ի՛նչ աղտոտ գործ տեսած կըրնայ ըլլալ այդ կինը Շէֆագաթի արժանի պատուելու համար: Տիկին Մառի Նորատունկեան, ուրիշ գարշելի արիկայի մը, Ցովհաննէս Նուրեանի ազգականուհին է: Նուրեանի պէս ազգական և Նորատունկեանի պէս էրիկ ունենալէ ետքը, կին մը ի՞նչ առաքինութիւններ չկրնար գործել:

Թերթերէն իմացանք որ Շէֆաքաքայով վարձատրուեր է «Ըլտըզի բարեգործական պազարին ղրկած մէկ գեղեցիկ ձեռագործին համար, որ կը ներկայացնէ Ֆէնէր–Պաղճէի հրուանդանը:»

Կը տեսնէ՞ք այդ պիղծ ու բռտորին արարածը որ փոխանակ մեր հազարաւոր որբերուն օգնութիւն մը ընել փորձելու, կ՚աշխատի պազարի մը համար որուն արդիւնքը պիտի յատկացուի կարգ մը պաշըպօզուքներու որոնք այդ որբերու ծընողքները ջարդած են: Ահա գործ մը շատ աւելի աղտոտ քան ինչ որ կ՚ենթադրէինք: Եւ այս ամբիւ մարդասպան Սուլթանին արիւնոտ ձեռքէն կ՚ընդունի պատուանշան մը զոր գուցէ անբարոյական կին մը պիտի մերժէր:

Բաւական փսխունք կարելի՞ է գտնել այդպիսի բերաններու համար:

Կը լսենք թէ շատ մը պատուաւոր ընտանիքներ իրենց յարաբերութիւնը դադրեցուցած են Նոր Շէֆաքաքայուհին հետ:

* *

Նոյնպէս Պոլսէն մեզ կը գրեն թէ Օրմանեան Պատրիարքին ընթացքը բնաւ տարբերութիւն չունի Աշըքեանի ընթացքէն: Արդեօք Արմաշի վա՞նքն է պատճառ որ հոնկէ ելող պատրիարքները մէյմէկ փորձանք կ՚ըլլան մեր գլխին:

Սուլթանը գնահատելով Օրմանեանի Թրքասէր քաղաքականութիւնն ու հաւատարմութիւնը, Օսմանիյէ պատուանշանով վարձատրեց զայն:

ՆԱՄԱԿ ՍԻԼԻՍՏՐԷԷՆ

Սիրելի՛ հայրենակիցներ

Լալով և ողբալով կը գրեմ այս նամակը, վասն զի ամեն մի անհատի և ամեն մի հայրենասէրի անկարելի է ողբ չկարդալ իր հայրենիքի ներկայ կացութեան վրայ և Ազգին մէջ տիրող ետամնութեան և անմիաբանութեան վրայ, որ շատ մը դէշ ահիեններու տեղի կուտայ: Այո՛ այս անիծուած ետամնութիւնն ու փառամոլութիւնը բնական սխալ մը դարձած է հայերուս սրտերուն մէջ...

Տեղւոյս պոլսեցի դասատուն՝ որ 6 տարի առաջ Ռուսճուք վաճառականի մը քով գրագրի պաշտօն կը վարէր, Նշանաւոր՝ հայ դերասանուհիի մը սիրահարուելով պաշտօնէն կը հրաժարի և ինքզինքը կը նետէ դերասանական ասպարէզը: Տարի մը յետոյ, Թշուառ վիճակի մէջ, խումբէն զատուելով կը սկսի աստ անդ թափառիլ, վերջապէս հոս քաղաքս հասնելով, տեղւոյս հոգաբարձութիւնը զինքը դասատու կարգեց վարժարանին, որովհետեւ նախորդ դասատու Մ. Ռստանիկեան՝ աւելի շահաւոր գործ մը գտնելով թողած էր դասատուութիւնը:

Պ. դերասանը 3 տարիէ ի վեր տեղս կը մնայ և Դաշնակցականաց խմբին կը պատկանի: Երեք տարուան մէջ բաւական ստակ և պատիւ շահելով յաջողեցաւ քաղաքիս մէջ «Հայ Երիտ. Միութիւն» անունով ընկերութիւն մը կազմել, յորմէ գոյացած 170 ֆրանքը իրեն յանձնուեցաւ գիրք բերել տալու համար: Երեք շաբաթէն յետոյ տեսնուեցան քանի մը թատերական գրքեր, աւետարաններ ընդամենը 60 ֆրանքի անպէտ գրքեր: Ընկերութեան անդամները կը հարցնեն. Պ. դասատո՛ւ. այս կրօնական գրքերը ի՞նչ պիտի ընենք: Ցանդուգն դասատուն՝ ս՚կինտը գլխարկը և ընկերվարական գաւազանը ի ձեռին անխռով կը պատասխանէ.— Կրօնական գիրքերը եկեղեցիին կը նուիրենք, իսկ թատերական բեմերը՝ ձեռք մեկ երկու ներկայացումներ կուտանք, որով ընկերութիւնը կ՚օգտուի և ես ալ արհեստս կը կատարելագործեմ, թերեւս օր մը գործեալ դերասանութեան հասնիմ: Այս պատասխաններէն գոհ մնացին ընկ. անդամները և ուրախ էին որ հայրենասէր դասատու մը ձեռք ձըգած էին: Ձմեռը կը հասնի, ի նըպաստ ընկերութեան ներկայացում կը տրուի և տոմսակները ծախելով կը գանձէ 480 ֆրանք:

Երբ հաշիւ կը պահանջուի՝ իրմէ, սուտ ու կեղծ հաշիւներ կը ներկայացնէ, բայց անդամները չի հաւանելով կը պնդեն ճշգել հաշիւը, այս անգամ խարդախ դասատուն հայհոյելով կը սպառնայ և բոլորովին կը մերժէ հաշիւ տալ: Ատենապետը և ատենադպիրը այս ըրբութեան վրայ զայրանալով կը յարձակին դասատուին վրայ և կ՚ուզեն պատուհանէն վար նետել զայն. բայց քանի մը անդամներ կ՚արգիլեն: Ուրիշ օր մը Պ. դասատուն ընթերցարանին դոց դուռը խորտակելով գրքեր եւլն. տակնուվրայ կ՚ընէ կը հեռանայ. ընկ. անդամները եղելութիւնը իմանալով կը հրաւիրեն զինքը բացատրութիւն տալ, նա՝ մէկ ձեռքը գաւազան միւս ձեռքը ռէվօլվէր մը բռնած փէչին տակ կը ներկայանայ և 600 ֆրանքը մարսելով յանձնեց գիրքերը հոգաբարձութեան: Ցետոյ ստուգուեցաւ որ այս գիրքերը դրամով բերել տուած չէր ճարպիկ դասատուն, այլ կրօնական գիրքերը ...ցի՝ Յովհաննէս վարդապետէն՝ և թատերական գրքերն ալ Դ. ... Տէօքմէճեանէն է եղեր:

Մի զարմանաք ընթերցողներ, որ այս վատարաւոյ անձը ինչո՞ւ իր արժանի պատիժը չառաւ, որովհետեւ հոգաբարձութեան անդամները երկկողմանի ըլլալով՝ մէկը Հընչակեան միւսը դաշնակցական, երկար և տաք վիճաբանութենէ յետոյ չկրցին համաձայնիլ և թողին որ կերած 600 ֆրանքը մարսէ:

Սիրելի՛ հայրենակիցներ, այս օրինակ դասատուներու և այս ինչ կամ այն ինչ կուսակցութեան անդամ կարծեցեալ անձերէ ու դաւերէ զգուշացէ՛ք:

ՎԱՌՕԴ

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԼՕՐԷՆՍ, 9 Օգոստոս

Տարի մը առաջ «Միութիւն»ի անդրանիկ թիւը ձեռքս առնելով աւետաբեր աղաւնի մը կարծեցի տեսնել, այնքան մեծ էր ուրախութիւնս և այնքան մեծ էր յոյսս անոր յաջողութեան մասին:

Ստոյգ է թէ «Միութիւն» իր միամեայ շրջանին մէջ ունեցաւ իր կարեւոր դերը՝ միութեան գաղափարի տարածումով և մտքերու պատրաստութիւնով. բայց աւա՜ղ, հայ ժողովուրդին ցանկացած միութիւնը, որ իր վերջին ապաւէնն է, իրականացած տեսնելու բախտը չունեցանք. անոր համար որ երբ մէկ կողմէն միութեան ի նպաստ անդուլ ջանքեր ի գործ կը դրուէին, միւս կողմէն աւելի բուռն ջանքեր կը հակակշռէին զանոնք, խուլ պայքար մըն է որ տեղի կ՚ունենայ ժողովրդին ու միութեան արիւնը հանդիսացող անհատներու միջեւ ու թէեւ ցաւալի բայց անժխտելի իրողութիւն մըն է որ այսօր միութեան հարցը խաղալիկ դարձած է քանի մը փառասէր ու շահամոլ անձերու ձեռքը, և որ աւելի ցաւալին է անոնք իրենց կոյր հետեւողներն ալ ունին, անոնց պարագլուխները՝ որոնց մէկ ներկայացուցիչը տեսանք հոս, Ամերիկա, ամեն սարքին միջոցներու կը դիմեն որպէս զի չեզոքացնեն միութեան խնդրի ամբիւ ժողովրդին և յեղափոխ. կազմակերպութեանց կողմէ ցոյց տրուած կարեւորութիւնը, և ժողովուրդը որ կարծուածին չափ կոյր չէ, այդ յայտնի հակառակութեան ու մաքառումին տակ կը նըշմարէ աղտոտութիւն մը և պայքարելու թաքուն նպատակը. անշուշտ օր մը պիտի լուծէ այս հանգոյցը և հայ ազգին համար ճըմարիտ յեղափոխութեան դարագլուխը պիտի սկսի այն օրէն՝ այդ կարգի բախտախնդիրներու դիմակն ալ վար առնուի.....

Ժողովուրդը յեղ. կուսակցութեանց միութիւնը պահանջելով՝ անոնց հայրենասիրական, վեհ և ազնիւ զգացումներուն կոչում կ՚ընէ, և ի փոխարէն ցաւալ՝ է որ մեր յեղափոխականներէն հռետորական պատասխաններ միայն կը լսուին: Շատ անգամ լսեցինք կամ «Միութիւն»ի մէջ կարդացինք՝ միութեան իբր պայման ապակեդրոնացումը ընդունելու առաջարկներ: Եթէ ձուլումը կամ հպատակութիւնը միութիւն կը նշանակէ, ուրեմն բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիները պէտք էր շատոնց պապականութիւնը ընդունելով միացած ըլլային, բայց կը տեսնենք թէ ձուլում և միութիւն տարբեր բաներ են. ժողովրդին կամքը այն չէ որ երկու կուսակցութեանց մին միւսը կլլէ, այլ զանոնք երկուքն ալ հաւասարապէս կազմակերպեալ մարմիններ ճանչնալով՝ յօգուտ ազգի փրկութեան անոնց միութիւնը կը պահանջէ, և այդ մասին իրենց մէջ նախնական բանակցութիւններ ըլլալէ յետոյ երկու միացեալ կուսակցութեանց ընդհանուր խառն ժողովին գործն է որոշել թէ կեդրոնացո՞ւմը օգտակար է թէ ապակեդրոնացումը. հիմնականէն այդպէս բառեր մէջտեղ նետելով հետը խաղալը անիր մըն է, քանի որ պարզապէս կը նշանակէ գործը ձըգձգել և մահուան դատապարտել:

Անցողակի կերպով յիշենք թէ՝ ապակեդրոնացումը առաջարկողներ կեդրոնացումը վնասակար դրութիւն կ՚անուանեն՝ Նազարբէկի ծանօթ արարքները մատնանիշ ընելով: Սկզբունքի դէմ հիմնական փաստ ցոյց չտրուիր, հետեւաբար կեդրոնացումը չէ եղեր պատճառը եղած ցաւալի պառակտումներուն, այլ անբարեխիղճ մարդու մը ղեկավարութիւնը, այնպէս որ ապակեդրոնականներու մէջ ալ եթէ Նազարբէկներ կան՝ հետեւանքը նոյնն է և անխուսափելի:

Ժողովուրդը կեդրոնացումի և ապակեդրոնացումի վէճերէն զատ չուզեր լսել նաեւ անհատական խընդիրներ. ժողովուրդին միտքը մի միայն միութեան գաղափարին յարած՝ չհետաքրքրուիր բնաւ թէ երկու կուսակցութիւններու յանցաւորը ո՞րն է միութիւն յաջողելու մասին, ուստի ինքնապաշտպանութեան տղայական ձեւ մը կը համարուի յանցանքը ուրիշի վրայ նետելու փութկոտութիւնը ունենալ:

Զ. ԱՄԱՍԵԱՆ

ՆՈՐ ՔՆԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

կամ

ՀԱՒԱՔ. ՀԻՆ և ՆՈՐ ԱԶԳ. ԵՐԳՈՑ

Երկար տարիներէ ի վեր ազգային երգարաններու տպագրութիւնը Թուրքիոյ մէջ արգիլուած ըլլալով, գրեթէ մինչեւ այսօր ունեցած չէինք հին և նոր երգերու բովանդակ ճոխ երգարան մը, որուն պէտքը յոյժ զգալի դարձած էր: Այս պէտքը լրացնելու փափաքանօք Պ. ՅԱԿՈԲ ՍԻՍԱԿ ձեռնարկած է ընդարձակ երգարանի մը հրատարակութեան, որուն Ա. հատորը ընտիր թղթի վրայ մաքուր տպագրութեամբ լոյս տեսած է:

Այս աշխատութիւնը գնահատելի գործ մը ըլլալով, վստահ ենք թէ՝ հայ հասարակութիւնը իր նիւթական քաջալերութեամբ՝ պիտի նըւիրէ անոր պէտք եղած ընդունելութիւնը:

Երգարանի գինն է 2 ֆրանք: Ցանկացողները պէտք է դիմեն. Մ. Խաչիկեան, Վաճառ Արեւելեան տպարան, երկրորդ թաղ, հին թիւ 1104 հասցէին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՄԵՐԻԿԱ.— Ֆիչպուրկ, Պ. Գ. Թաչճեան, թերթերնիդ չպրուեհկ պիտի ստանաք, օգոստոս 1 էն բաժանորդ էք:

Վաթըրվիլ.— Պ.Պ. Ցախոբեան, Ձեր տարեկան բաժնեգինը ստացանք, ո՞ր թիւերը կը պակսին գրեցէք:

Լօվրէնս,— Պ. Տ. Պօյաճեան, Ձեր յանձնարարութիւնը սիրով կատարեցինք:

Վիթհէնսվիլ,— Պ. Մարգակէսեան, Ձեր նամակը շնորհակալութեամբ ստացանք, բաժնեգինը 1 տոլար ապահովագրեալ նամակի մէջ զետեղելով կարելի է ղրկել:

Թրոյ,—Համբարձում Շահինեան, քարթդ ստացանք, Ձեր նամակը ձեռքերնիս հասած չէ, հարցումնիդ երկրորդ նամակով մը կըրկնեցէք:

Ֆիլատէլֆիա,— Պ. Մինասեան, շնորհակալութեամբ ստացանք Ձեր համակրալից նամակը:

ՖՐԱՆՍԱ.— Նանսի, Հայ ուսանողաց միութիւն. Ձեր նամակը ըստացանք. Պ. Ս. Ա.ի առաջարկով օգոստոս՝ թիւէն սկսեալ ղրկած ենք:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ.— Կալաց, Հայր Ղեւոնդ Փափազեան, շնորհակալութեամբ ստացած ենք Օրացոյցը:

Պրայլա,— Պ. Գ. Պրուսալեան. Ձեր ղրկածը շնորհակալութեամբ ստացանք:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ.— Պօմպայ, Պ. Աղեքսանեան: Ձեր կրկնակի նամակները ստացած ենք, Ձեր ղրկելիքը հոգ չէ երբ ալ որ ըլլայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆ

կամ

ՆՇԱՆԱԿՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

Այս ընտիր և գեղեցիկ գործը կուգայ Ազգ. հրապարակի վրա մեծ պակաս մը լրացնելու: Մինչեւ ցարդ փոքրաթիւ լուսանկարը միայն հրապարակ ելած էր որը՝ խիստ անկատար ըլլալով՝ անբաւական էր լըրացնելու պահանջուած պէտքը: Արտասահմանի ազգայնոց բազմաթիւ խնդրանաց համաձայն մեր ընկերներէն մին ձեռնարկեց այս գործը ի կատար հանելու, որ մօտ ժամանակէն վիմագրութիւնը պիտի աւարտի մեծադիր, իրական գոյներով, հաստաբեռնագործեալ ձեւով, ընտիր և փայլուն թղթի վրայ:

Անշուշտ իւրաքանչիւր հայ անհատ պիտի փափաքի ունենալ իր ազգային փառաց զինանշանը, զարդարելու համար իր սենեակի ճակատը:

Հայկական Զինանշանը ունենալ փափաքողները թող հաճին դիմել խմբագրութեանս հասցէին: Գինն է երկու արծ. ֆր. փոստայի ծախքով: Զինանշանը վիմագրական մամուլի տակ ըլլալուն համար բաժանորդներէն կը խնդրուի համբերել 1, կամ առ առաւելն 2 ամիս:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ «ՄԻՈՒԹԻՒՆ»Ի

Շնորհակալութեամբ ստացանք Ամերիկայի Լովրէնս քաղաքէն Պ. Պետիկեանէ 1 տոլար (5 ֆր.):

Նոյն քաղաքէն Պ. Մինաս Թաչճեանէ 1 տոլար

Աղէքսանդրիայէն Պ. Խորէնէ 7 ֆրանք: — Մանչէսթրի Հնչ. Մասնաճիւղէն 1 տոլար: — Հօվըր-Հիլ (Ամեր.) Հայ. Գրադարանէն 1 տոլար:

ՄԻՆԱՍԵԱՆ ՀԱՅ ԱՍՊԱՏԱԿԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԸ

Ցաւօք սրտի կարդացինք հետեւեալ տողերը «Մասիս»ի մէջ:

Սըվազի պաշտօնական թերթը կը գրէ թէ՝ հաչակաւոր աւազակապետ Մինաս օղլուի խումբը վերջերս ոստիկան զինուորներու կողմէ ցիր ու ցան եղեր է: Աւազակապետն իր հինգ ընկերներով յաջողած է փախչիլ, բայց իր եօթը ընկերներ. ձերբակալուեր են, ոմանք մեռած ոմանք ողջ: Մեռածներուն մէկն է Գալաճօղլու–Թօփալ Սարգիս իսկ ողջերուն մէջ կը գտնուին Նիկաարցի և Զարշամպացի երկու Պետրոսները, Աւետօղլու Կարապետ Ներսէս: Ձերբակալուեր են նաեւ Մինաս օղլուի անուամբ գործող քանի մը թուրք աւազակներ, իրենց մարթին հրացաններով և ռազմամթերքներով:

ՀԱՄԻԴԻԱԿԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սուլթանը հրամայած է յանձնախումբ մը կազմել, երկու թուրքէ, երկու յոյնէ, մէկ լուսաւորչական և մէկ պապական հայերէ բաղկացեալ, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ եղեր, Թուրքիոյ բոլոր գաւառները շրջիլ և հանգանակութիւն մը բանալ՝ անցեալ տարուան կոտորածէն թշուառացեալ հայոց նպաստելու և քանդուած դպրոցները, եկեղեցիները ու վանքերը վերաշինելու համար:

—o—

Լ՚Առմէնիի մէջ կը կարդանք թէ՝ Կ. Պոլսոյ ռուս. նոր դեսպան Պ. Զինովիէֆ իր կրթութիւնը առած է՝ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի մէջ, ուր սորված է լաւ հայերէն և պարսկերէն լեզուները:

BIBLIOGRAPHIE

Tous ceux qui ont à cœur l'avenement de la Justice et du Droit naturel de l'être, liront avec plaisir le nouveau *roman social* de *PIERRE PIÉTRI*, qui vient de paraître *à la librairie internationale 41 rue Barrault PARIS*.

L'auteur, libre jusqu'à la furie a jeté dans ces trois cents pages tout ce que le cœur humain peut contenir de haine.

Jaiou (c'est le titre de cet ouvrage) est un malheureux que les évenements poussent sur les grandes routes. C'est le calvaire du déclassé, du meurt-de faim qui d'étape en étape roule jusqu'aux limites de l'infamie social.

Ecrire au directeur de la librairie internationale 41 rue Barroult (Paris) franco 3 fr.

Մեր առաջիկայ թուով պիտի հըրատարակենք Միութիւնը յաջողցնող այն պայմանները, զորս քաղած ենք Թուրքիոյ և արտասահմանի Միութիւն պահանջող ընկերներու թըղթակցութիւններէն:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԻՈՒԹԻՒՆ»Ի
ԱԹԷՆՔ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՏՊԱՐԱՆ

կը բանաք, և օր մը երկու անձինք ձեզ կը ներկայանան և կ'ըսեն. «Մենք երկու թշնամի եղբայրներ ենք ամեն օր կը կռուինք և քաղաքին մէջ խայտառակ եղած ենք։ 100 ոսկի կը բերենք ձեզ, ընդունեցէք մեզ ձեզի ընկեր. փոխեցէք ձեր վաճառատան անունը և պիտի տեսնէք որ ձեր գործերը լաւ պիտի յառաջանան»։ Ի՞նչ պիտի պատասխանէիք ընթերցո՛ղ, բայց եթէ «Պարոնա՛ք, ձեր առաջարկութիւնը շատ կը պատուէ զիս, բայց քանի մը օր տուէք մտածելու համար»։

Եւ սակայն ընթերցող, գիտնալով որ երեք հայ քօմիթէները ունին անհաւասար դրամագլուխ, շատ աննման բնութիւն և իրարու հակառակ ծրագիրներ, այս ամենն ալ գիտնալով հանդերձ դուք չպարտինակէիք պահանջել որ ձգեն իրենց անունները և ամե՛ն ինչ, և միանալով մէկ քօմիթէ կազմեն։ Գիտէք, ի՞նչ պիտի ըլլայ իրե՛նց միութեան արդիւնքը, — 15 օր յետոյ պիտի բաժնուին աւելի թշնամի, քան ինչ որ էին առաջ։

II

Այժմ եզրակացնենք մեր ըսածները։

Ա.— Միութիւն, անմիութիւն, մարդոց գործերը չեն, այլ եղանակի (climat) կրթութեան կրօնից գործերն են։

Բ.— Մեր ազգը բաժնուած ըլլալով Ռուսաստանի, Պարսկաստանի, Թիւրքիայի, Հնդկաստանի և Եւրոպայի մէջ, և ենթարկուած ըլլալով այդ տեղերու քաղաքակրթութեան և այլ և այլ կրօնական ազդեցութեանց տակ, բնական էր որ պիտի արտադրէր քաղաքական խմբեր իրենց մասնաւոր ծրագիրներով։ Զարմանալին այն է որ այս խմբերը բազմաթիւ ալ չեն։

Գ.— Երբ ազգի մը մէջ կը գտնուին բազմաթիւ անկախ խմբեր, այս խմբերը նախ կ'սկսին իրարու հետ կռուիլ։

Դ.— Բայց երբ այն խումբը, որուն կազմակերպութիւնը ազգին պէտքերուն համար աւելի լաւ համարուած է այդ խումբը կը բարձրացնէ իր արժանիքը և կը գերազանցէ միւս խումբերը։

Այս չորս յօդուածները, ինչպէս տեսանք, անձնական կարծիք չեն, այլ միջազգային օրինաց համաձայնութիւնը։ Եթէ դուք կ'անգիտանաք այս օրէնքին, ուրեմն դուք ալ ոչ միայն չէք կրնար հասկնալ ձեր հայրենիքի պատմութիւնը, այլ և չէք կարող ուրիշ երկիրներու ժողովուրդներու պատմութիւնները իմանալ։

Ուրեմն «միութիւն» պոռալով պէտք չէ որ վիճաբանինք, այլ պէտք է ո յ ժ պոռաք։ Իրաւունքը չէ որ կը յաղթանակէ այլ ՈՅԺԸ։ Տեսէ՛ք Կրետէն, տեսէ՛ք Թեսալիան։ Այն օրը որ դուք ունենաք կատարելագործեալ քօմիթէ մը, այն օրը դուք կը յաղթանակէք։ Եւ ձեր ձեռքն է ժողովուրդ, ստեղծել կատարելագործեալ քօմիթէ մը, որովհետև անոր որուն կուտաք ձեր դրամն, բնականաբար նա պիտի ունենայ ո յ ժ և պիտի ըլլայ զօրաւոր։

Արդարև այսօր մեր քօմիթէները իրարու հետ խառնակաբար կռուող շրջանի մէջ կը գտնուին. սակայն վաղը ժամանակը մեզ պիտի տայ միւսներէն աւելի զօրաւոր քօմիթէ մը։

Այս հարցման պատասխանելէ առաջ, կը պարտաւորիմ յայտարարել որ երեք քօմիթէներէն և ոչ միոյն կը պատկանիմ։ Դրօշակեան պարագլուխները ինծի անծանօթ են, ընդհակառակը՝ Հնչակեաններու մէջ ես ունիմ բարեկամներ որոնք կը սիրեմ սրտանց, հակառակ ասոր երեք գանձանակներու առաջ, որոնք երկուքը բարեկամներու և երրորդը անծանօթի մը միջոցաւ ինծի կը ներկայացուի, չպիտը վարանիմ իմ ստակս ձգել Դրօշակեան գանձանակին մէջ։

Ինչու համար։

Վասնզի Դրօշակեան քօմիթէն գայթակղութեանց, բաժանման և կռիւներու պատճառ չդարձաւ։

Վասնզի իր մէջ չպարունակեր ամենակարող պետ մը, որը առաջ բշէ միշտ իր «ես»ը։

Վասնզի՝ դաշնակցական կազմակերպութիւնը կը համապատասխանէ մեր ժողովրդի բնութեան, որ արդէն ամենահին ժամանակներէ ի վեր միշտ կառավարուած է դաշնակցական և աւատական եղանակով։

Վասնզի ելևմուտքը աւելի յաջող և աւելի կանոնաւոր է։

Վերջապէս, իր ծրագիրը մէկ քանի բարեփոխութիւնով կարելի է համարել ազգային ծրագիր մը։

Այո՛, ես կը ձգեմ իմ դրամս Դրօշակեան գանձանակին մէջ և կը յանձնարարեմ բոլոր ժողովուրդին նոյնը ընել, միայն թէ դրամին հետ միասին, մենք կը ձգենք գանձանակին մէջ թուղթ մը վրան հետևեալները գրուած։

1.— Դաշնակցական ընկերութիւն, մենք ձեզ կուտանք մեր դրամը, որովհետև հաստատաբար կը կարծենք որ Հայկական գործերու յաջողութեան համար պէտք կայ հարուստ և զօրաւոր քօմիթէի մը։ Ուստի, դուք ունիք գլխաւոր անհրաժեշտ պայմաններն Հայաստանի կազմութեան համար։

2.— Զենք ոճիրներ (attentats) չենք պահանջեր. այլ կը պահանջենք որ դուք աշխատիք պատրաստել և իրականացնել Հայաստանի ազատութիւնը։

3.— Հասնելու համար հոն՝ դուք պէտք է զգուշանաք դանդաղութենէ և աճապարանքէ ու պէտք է յիշէք միշտ ասեղներ խոթել հազարաւոր հայեր ջարդող Թուրք զօրքին համազգեստին մէջ։

4.— Աշխատեցէք՝ եթէ պէտք է 5, 10 կամ 20 տարի, բայց պատրաստեցէք յեղափոխութիւնը այնպէս ինչպէս որ պէտք է։ Ձեր առաջին պարտականութիւնն է զինել Հայաստանը։

5.— Ազգի մը հաստատութեան համար բաւական չէ միայն տինամիթի գործածութիւնը, պէտք է որ դուք աշխատիք շատ խելացի քաղաքականութեամբ։

6.— Դուք պէտք է Հայաստանի վրայ լաւ և անմիջական տեղեկութիւններ ունենաք, ճանչնաք լեռները, դաշտերը և բնակիչները, որոնց վրայ կարելի է վստահիլ. իսկ Քիւրտն և ամեն անոնք, որոնք ձեր դրամը առնելէ յետոյ ձեզ կը մատնեն. պէտք է անոնք պատժել։ Նմանապէս դուք պէտք է ունենաք մտերմական յարաբերութիւններ Տաճկաստանի ամեն թշնամիներու—Պուլկարներու, Սերպերու, Յոյներու, Սիւրիացիներու, և Պարսիկներու հետ։ Եւրոպայի մէջ պէտք է սերտ յարաբերութիւն ունենաք գիպղէտներու, ընդդիմադիր կուսակցութեանց երեսփոխաններու, ռամկավարական կուսակցութեանց հետ, մինչև իսկ կարող էք խոհեմ յարաբերութիւններ ևս ունե՛նալ նախարարներու հետ։

7.— Այս աշխատութեանց մէջ չմոլորելու համար, դուք պէտք է բաժնէք աշխատութիւնը, ունենաք տեսակ մը ձեր արտաքին, ներքին և պատերազմական նախարարութիւնը։

8.— Պէտք է ջանաք տարածել հայ ազգային գաղափարը հայերու և օտարներու մէջ խօսքով, հրատարակութիւնով և թղթակցութիւնով։

9.— Պէտք է անմիջապէս դատապարտէք ստակ կորզելու եղանակը Գիտցէք որ հարուստ մը կորզուած ստակով կը ծնի թշնամի մը, հակառակ ազգային գաղափարի։ Աւելի կը սիրենք որ դուք տարին 5000 ոսկի քիչ գանձէք և մեր անկախութեան թուականը քիչ մը ուշանայ, քան թէ տեսնել 100 ընտանիք թրքերու բարեկամ։

10.— Պէտք է հաստատէք հարուստ և աղքատ դասակարգին մէջ խիստ մտերմութիւն մը։

11.— Ձեր ծրագիրը պէտք է ըլլայ այնպէս որ բոլոր հայերը կարողանան հասկնալ։ Պօմպեր արձակելու համար բաւական է միայն քանի մը վճռուած երիտասարդներ. բայց յեղափոխութիւն ստեղծելու համար պէտք է ամբողջ ոյժերու աշխատակցութիւնը, այդ ոյժերն են հարուստները, գործաւորները, կղերականները, կիներն ու մանուկները։ Եթէ դուք կ'ուզէք որ ամբողջ ժողովուրդը ձեր դրօշակին հետևի. ձեր դրօշակը պէտք է ըլլայ բաւական լայն, ապաստանելու համար ամբողջ ժողովուրդը։

12.— Եթէ այս ազգային ծրագիրը— որ միայն կարող է մեզ ազատել կը պահանջէ աւելի խորհրդածութիւն, որ ցոյց չտուիք մինչև հիմա Հայկական գործերու մէջ— կը համապատասխանէ ձեր գաղափարներուն, յայտնեցէք մեզ և մենք պիտի օգնենք։ Այո՛. մենք ձեզ պիտի օգնենք, հարուստ և աղքատ, և ամբողջ Ռուսաստանի, Պարսկաստանի, Թուրքիոյ, Ամերիկայի և Եւրոպայի հայերս։ Եթէ ընդհակառակը. ձեր նպատակն է հետևիլ անձուկ ծրագրի մը, ինչպէս առաջ, կը պարտաւորինք նոյնպէս ձեզ իմացնել, որ մեր դրամը զոր ձեզ կուտանք, կը ներկայացնէ հացի կտորներ որ կը խլենք մեր և մեր զաւակներու բերնէն, և ասիկայ ոճիր մը, մեծ ոճիր մըն է մեզ համար որ կուտանք ձեզ համար որ կ'ընդունիք, եթէ ձեր կամքը չհամապատասխանէր մերիններուն։

III

Մինչ մենք կը խօսինք քօմիթէներու մասին, կը տեսնեմ շատ հայեր, որոնք կատարեալ յուսահատութեան մէջ են և կ'ըսեն. «Միթէ պէտք է շարունակել կռիւը՝ յոգնեցանք, աւերակ դարձանք. անօթի մնացինք, աւելի լաւ չէ՞ քիչ մը հանգստանալ։

Յունաստանի պարտութենէն յետոյ այս խնդիրը շատ բնական է։

Բայց ի՞նչ է հանգստութիւնը։

Ըսէք. միթէ՞ հանգստութիւն է համբուրել կարմիր ձեռքը որ մեր եղբայրները ջարդեց։

Միթէ՞ կարելի է աշխատութեան սկսիլ քիւրտերու խարազաններուն տակ, որոնք աւելի յանդգնացած են հիմայ քան ինչ որ էին առաջ։

Միթէ՞ հանգստութիւն է դառնալ մեր աւրուած, գողցուած, հրդեհուած տուներուն մէջ, և անոնք վերաշինել, որպէսզի թրքերը ջահով ու դաշոյնով ներս մտնեն։

Միթէ՞ հանգստութիւն է վերըստին ապրիլ իբրև ռ ա ե ա, խոնարհիլ ամեն տեսակ վայրենի և լկիրճ հայհոյութեանց առջև, ձգել ուսեալ ինչպէս առաջ, մեր հարստութիւնն ու աշխատութեանց արդիւնքը, ոչ թէ մեր տէրերուն, այլ մեր հայրերը, մայրերը և եղբայրները սպաննողներուն։

Ո՛չ, մեր ազգը հանգստութիւն չպիտի ունենայ մինչև այն օրը, երբ մենք մտնենք Հայաստան՝ զէն ի ձեռին, տաճկական արիւնով մեր ձեռքերը կարմրած, այն օրը, երբ մենք վերականգնենք աւերակները, հին պալատները և ամրութիւնները, այն օրը, երբ մենք հետ առնենք մեր տաճարները, դաշտերն ու պարտէզները, որոնք գողցան մենէ. այն օրը՝ երբ մեր հարստութեանց արդիւնքով շինենք ճանապարհներ, երկաթուղիներ, զարգացեալ քաղաքներ և այլն, որ մենք ունենանք մեր հանգստութիւնը։

Այս պէտք է ըլլայ բոլոր հայերու սուրբ և յաւիտենական երդումը։

Ե՞րբ պիտի գայ ազատութեան այն օրը։

Երբ մենք ըլլանք պատրաստ։ Այսինքն երբ մենք ունենանք. 1. Անհուն սէր դէպի հայրենիք։ 2. Հարուստ, լուրջ և պարագաների համեմատ ծրագիր ունեցող քօմիթէ մը. պարագաներ՝ որոնք այլևս երեկուանները չեն։ Սպասելով այդ օրուան, ամեն հայու առաջին պարտականութիւնն է աշխատիլ կռուի օրուան համար, իր աշխատութեան արդիւնքով գնել հրացաններ։

Հայաստան մը հիմնելու համար, պէտք չէ պատրաստել 20 երիտասարդէ բաղկացեալ խումբ մը, այլ պէտք է պատրաստել ամբողջ ազգը։

Իսկ քօմիթէն՝ որը պիտի ստանձնէ առաջնորդել ազգին գործերը, ժողովուրդը՝ որոշում մը տալէ առաջ, պարտաւոր է սպասել որ «Դրօշակ»ը հաստատական պատասխան մը տայ։

Քօմիթէները գոյութիւն կ'ունենան, երբ ժողովուրդը ոյժ կուտայ անոնց. հետևապէս փոխանակ անոնց դէմ գանգատելու, պէտք է ընդունիլ տալ անոնց՝ ազգային ծրագիր մը կամ բացասական պատասխան մ'առնուլ։

ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ
ՔԱՆՈՎԱՍԻ ՍՊԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Եւրոպայի մէջ օրուան կարևոր դէպքերէն մէկն է Սպանիոյ նախարարապետ Քանովաս Տէլ Քասթիլլօյի սպանումը իտալացի անիշխանականի մը կողմէ։ Յանդուգն անիշխանականը, որ արդէն կախաղան հանուեցաւ, իր հարցաքննութեան ժամանակ յայտարարեց թէ ինք ուզած էր լուծել Մոնժուիքի բանտին մէջ տանջանքի ենթարկուած անիշխանականներու վրէժը և թէ մեղսակից չունի բնաւ։

Մեր ընթերցողներէն շատերուն անծանօթ են՝ կարծենք՝ այն անլուր բարբարոսութիւնները զորս Սպանիոյ կառավարութիւնը յանուն բարեկարգութեան, ի գործ դրաւ կարգ մը անմեղներու վրայ, որոնց գլխաւոր յանցանքն էր ապրուստի միջոց մը չունենալնին։

Խնդիրը ծագում առած էր Պարսելոնի մէջ ասկէ երկու տարի առաջ տեղի ունեցած անիշխանական գործողութեան մը առթիւ։ Կրօնական թափօրի մը ժամանակ, մարդուն մէկը, ռումբ մը նետեց բազմութեան մէջ որուն զոհ գացին 4–5 կրօնամոլներ, թէև այդ կրօնական շահագործումը կազմակերպող մոլեռանդ կղերներէն ոչ ոք վնասուեցաւ դժբաղդաբար։ Այս դէպքը առիթ մը եղաւ արիւնարբու Քանովասի ձեռքը որպէս զի սոսկալի հալածանք մը ըսկսի բոլոր կասկածելի համարուած անձերու դէմ։ Հարիւրաւոր մարդիկ կամայաբար բանտ նետուեցան ու ամեն կերպ տանջանքներու ենթարկուեցան։ Նոյն միջոցին ռումբը նետող անիշխանականը փախած էր արդէն ու Ամերիկա կը գտնուէր, սակայն կառավարութիւնը չուզեց բնաւ խոստովանիլ թէ իր ձերբակալածները յանցաւոր չէին և վերջապէս անոնցմէ հինգը մահուան դատապարտեց իբրև մեղսակից այդ գործին։ Այս անմեղները քանի մը ամիս առաջ կախուեցան, ընդհանուր ցասում առաջ բերելով Եւրոպայի ազատական մամուլին մէջ։ Իրենց մահուընէն առաջ կրցած էին քանի մը նամակներ ղրկել բանտէն դուրս, նկարագրելով իրենց անլուր չարչարանքները։ Այդ նամակներուն հրատարակումը ա՛լ աւելի զայրոյթը սաստկացուց և Անգլիոյ մէջ նոյնիսկ բողոքի միթինկներ գումարուեցան։ Քանովաս ստիպուեցաւ զիջում մը ընել հասարակաց կարծիքին և արձակեց յիսունի չափ բանտարկեալներ, որոնք երկու տարիէ ի վեր Մոնժուիքի մէջ կը տանջուէին։ Այս բանտարկեալները ոստիկաններու հսկողութեամբ մինչև սահմանագլուխ տարուելով ազատ արձակուեցան և գնացին Ֆրանսա, Անգլիա և Ամերիկա։

Ասոր արդիւնքը շատ աղետալի եղաւ Քանովասի համար, որ Սպանիոյ կառավարութիւնը կը ներկայացնէր։ Արձակեալները սկսան պատմել բոլոր իրենց կրած սոսկալի չարչարանքները, որոնք հաւատաքննութեան հետ վերջացած կը կարծուէին, գոնէ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ։ Ցոյց տուին իրենց վէրքերը, իրենց հաշմուած ծնդական անդամները և փրցուած եղունգները։ Անոնք որ չափազանցուած կը համարէին մահապարտներու նամակները, ստիպուեցան տեղի տալ այդ կենդանի ու չօշափելի վկաներու առջև։

Վերջին օրերս ընդհանուր ազատական մամուլին յարձակումները Քանովասի դէմ անկարելի է նկարագրել. այնչա՛փ առաջ գացին իրենց նախատինքներուն մէջ որ մինչև իսկ Քանովասը նմանցուցին Սուլթան Ապտիւլ-Համիտին։ Ամենէն մեծ նախատինքը զոր կարելի է ընել մէկու մը...

Մասնաւորապէս «Տէյլի Քրոնիքըլ» մանրակրկիտ քննութիւն մը բացաւ Մոնժուիքի բանտին մէջ տրուած տանջանքներուն վրայ եւ քստմնեցուցիչ յայտնութիւններ ըրաւ։

Արդ, բնական էր որ բոլոր հրապարակագիրները բուռն գրգռութիւն մը առաջ բերէին դառնացած և միանգամայն կորովի մարդերու մէջ և գտնուէր մէկը որ, Անժէլիլօյի պէս, անձնուրացութեան գերագոյն վայրկեանի մը մէջ, ուզեր այդ անիրաւութիւններուն վրէժը լուծել։

Սակայն խնդիր մը կը ներկայանայ հոս.

Միթէ Քանովաս միակ պատասխանատո՞ւն էր բոլոր այդ եղածներուն, իրեն տեղ ուրիշ նախարարապետ մը նոյնը չպի՞տի ընէր, իբրև կարգապահութեան, օրէնքի և իշխանութեան ներկայացուցիչ։ Բանտապետը որ այդ անմեղները չարչարեց, դատաւորները, որոնք այդ հինգ հոգին կախաղան ղրկեցին, կրօնաւորները որոնք մութին մէջ իրենց ազդեցութիւնը բանեցուցին այդ չարչարանքները սաստկացնելու համար, Քանովասի չափ յանցաւոր չէի՞ն։

Սպանիոյ մէջ այս միջոցիս տեղի ունեցած դէպքը պատահեցաւ նաև Ֆրանսա քանի մը տարի առաջ։ Ռավաշօլ, Վայան և Էմիլ Հանրի վրէժը լուծելու համար Քազէրիօ սպաննեց Հանրապետութեան Նախագահ Քառնօն։ Միայն մեր մէջ չի գտնուեցաւ մէկը որ հազարաւոր անմեղներու վրէժը լուծէր Նազըմի կամ Հիւսնիի նման գազանէ մը, Թէև Անճէլիլօյի կամ Քազէրիօյի պէս հզօր նկարագրի տէր տիպարներ չի պակսեցան։

Այս երևոյթը մեկնելու համար հարկ է քննել անիշխանականին փիլիսոփայութիւնը, իր յղացումները, իր պատճառաբանելու ձևը։ Կարծելու չէ որ ամեն անիշխանական անպատճառ կէս անօթի գործաւոր մըն է, որուն ամբողջ տենչանքը մարդ զարնելու մէջ կը կայանայ։ Անիշխանութիւնը ունի այսօր իր իմաստասէրները, իր քարոզիչները և հաւատացեալները, որոնք լէգէոն կը կազմեն։ Վարդապետութիւն մը որ Պաքունինի, Քրոբոթքինի, Էլիզէ Ռըքլիւի, Ժան Կրավի և ուրիշներու պէս ջատագովներ ունի, պէտք չէ թեթևօրէն դատել։

Անիշխանութիւնը թէև այսօրուան հերձուածն է, բայց վաղուանը կրնայ ըլլալ։

(Շարունակելի)

ԱՌ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ւր մնացիք դուք, ո՞ր ծակերը մտած էք. ժամանակ մը դուք էիք (բացառութիւնները կը յարգենք) ազգին որոշ թշնամիները, այո՛, դուք ամբողջ ինը տարի կուրօրէն գործեցիք եսամոլ Նազարբէկի փէշերուն տակ աստուածացուցիք զայն, ձենէ շատերուն ծանօթ էին անոր չհաստատուածութիւնները ու կեղծ հայրենասիրական զգացումները, զորս փոխանակ ժամանակին երևան բերելու, ձեր քսու կեղծաւորութեամբ ամեն ինչ ծածկեցիք, քննելով անոր շլացուցիչ բառերուն և դրամին առջև։ Ցետոյ ելաք այն աստուածային գահուն մօտ, փառքի հաւասարութեան իրաւունք պահանջելու չափ մեղանչեցիք անոր դէմ, հետևապէս երկինքէն յանկարծ գետին թափելով պատժուեցաք։ Երբ տեսաք թէ նիւթական և բարոյական շահուց աղբիւրները այլևս ցամքեցան ձեզ համար, փոխանակ ազգային կենսական շահերը պաշտպանելու համար ձենէ զատ գոյութիւն ունեցող մարմինի մը դիմելով՝ խնդիրը ընկերային դատաստանի ենթարկելու, անձնական չար կրքէ թելադրուած ելաք չզգաստաբար Լօնտոնի դատարաններու առջև հրապարակաւ պախարակեցիք ազգութիւնը, արատաւորեցիք յեղափոխական բարձր անունը, ոտնակոխ ըրիք, բայքայեցիք ժողովրդին դրամով ու արիւնով առաջ բերուած զօրաւոր կուսակցութեան մը գոյութիւնը։

Անցեալին վրայ չծանրանանք, ներկային վրայ խօսինք։ Ո՞ւր են ձեր խոստումները, ընդհ. միութիւն մը առաջ բերելու համար ջանքեր պիտի ընէիք. Դաշնակցութեան պիւրօին հետ բանակցութեան մտած էք ըսիք, այսպէս հաւատացուցիք ժողովուրդը որ մինչև այսօր այդպէս գիտէ և անհամբեր կ'սպասէ եզրակացութեան։

Դաշնակցականները կը քննադատենք, կը հարուածենք թէ չեն զիջանիր, բայց միթէ դուք արդար էք, չէ՞ որ ձեր դատավարութենէն

յետոյ Գ. Սըվազլեան Ժընէվ գնաց առաջարկուած պայմաններուն վրայ պատասխանելիք, ինչո՞ւ լռութիւն պահեցիք, երբ ձենէ պատասխան ուզեցին յայտարարեցիք թէ պաշտօնապէս ղրկած չէիք Գ. Սըվազլեանը (այսպէս կը հաւատացնեն մեզ Գ. Դաշնակցականները) Գ. Արփիարը ղրկեցիք, որ իբրև հակառակորդ չուզեցին տեսնուիլ անոր հետ, վերջերս ղրկեցիք Գ. Ց. Ճանկիւլեանը, որուն անձնաւորութեանը վրայ երբե՛ք կասկած չունինք. քիչ ժամանակէն Դաշնակց սկաններուն գաղափարը և առաջարկները առնելով վերադարձաւ Լոնտոն։ Ինչո՞ւ համար մինչև այսօր չէք պատասխանած։

* * *

Կարելի՞ է բոլորովին անմեղ հռչակել զձեզ, քանի որ ձեր կողմէ ոչինչ չտեսնուիր, ո՛չ ջանք, ո՛չ գործ և ո՛չ ալ զոհողութիւն։ Ինչպէս կը լսենք, դուք՝ Փրաքու դէմ կռուած և զժտուած անկիւնները քաշուած էք. Դաշնակցականք որո՞ւ հետ բանակցին, քանի որ իրենց առջև պահանջող և պատասխանող պաշտօնական մարմին մը չեն տեսներ։ Ինչո՞ւ համար չէք ձեռնարկեր նոր վարչութեան մը կազմակերպութեան՝ որ միութեան հարցը ժամ առաջ վճռական լուծում մը ստանայ։ Դաշնակցականաց միջին և ստորադասեալ անդամները առ հասարակ միութեան փափաքողներ են։ բացի 7-8 անձնաւորութիւններէ, որոնց մասին խօսեցանք մեր առաջնորդող յօդուածին մէջ, անոնք ալ պատրաստ են մտենալ ձեզ, երբ ձեր մէջէն դուրս հանէք քանի մը անձնաւորութիւններ, որոնց անցեալը արատաւորուած և ներկան կասկածելի թուած է անոնց։ Եթէ անկեղծ հայրենասէրներ էք՝ գործին սիրոյն համար պէտք է որ զիջանիք և ընդունիք այս առաջարկը. որովհետև ընդհանրութեան շահուն առջև ոչ միայն այսպիսի փոքր զոհողութիւն մը, այլ ի հարկին պէտք է 20-30 մարդ ալ զոհենք մինչև իսկ։

Թող չկարծուի թէ ձեր դէմ ունինք առելութիւն կամ որ և է անձնական կիրք յագեցնելու։ ո՛չ. ամենքս ալ եղբայր ենք և ամենուս կենսական շահուն համար է որ ժողովրդի արդար զայրոյթը կ'արտայայտենք, որը զսպել անկարելի է այսուհետև։ Հայ հասարակութիւնը այս ստրճան չպիտի ծանրանար միութեան խնդրին վրայ, եթէ ընդունած ըլլայիք այն պայմանները զորս առաջարկած էին ձեզ Դաշնակցականները Գ. Սըվազլեանի միջոցաւ։

Ա.—Թէ՛ դուք ձեր կեդրոնացման դրութեամբ պահպանէք ձեր գոյութիւնը, պայմանաւ որ համերաշխօրէն գործէք։

Բ. Եթէ կ'ուզէք միանալ, ձուլուինք իրարու հետ, ընդունելով ապակեդրոնացման դրութիւնը։

Այն ատեն եթէ ընդունած ըլլայիք այս առաջարկներէն մին, թերևս այս դժուարութեանց ենթակայ չպիտի ըլլայինք։ Սակայն այսօր համերաշխ գործակցութեան ժամանակը այլևս անցած է։ Հայ հասարակութիւնը՝ ըլլա՛յ աղքատ ըլլայ հարուստ կը պահանջէ այսօր հիմնական միութիւն մը, որուն վրայ միայն դրած է իր ապագայ կեանքի բարւոքման բոլոր յոյսը։

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Այս խորագրով գրուած մը կարդացինք «Դրօշակ»ի մէջ՝ որուն պարունակութեան մի քանի կէտերը յիշելով կ'ուզեմ դիտողութիւն մը ընել այդ առթիւ։

Երեք օրուան միջոցին փոխանակուած բացատրութիւնները լիովին բաւեցին հաւանեցնելու Գ. Ճանկիւլեանը թէ Դաշնակցութիւնը արդէն օրակարգը անցուցած է միութեան խնդիրն և եթէ մինչև ցարդ դանդաղութիւն մը կ'ընդնշմարուի անոր շուտափոյթ լուծմանը մէջ՝ պատճառները Դաշնակցութեան մէջ փնտռելու չէ։

Ինչպէս կը թուի վերյիշեալ գրութենէն որ «Դրօշակ»ի խմբագիրները ինքզինքնին արդարացուցած կը ներկայացնեն միայն Գ. Ճանկիւլեանը իրաւ կամ սուտ հաւանելով. իսկ անդին Ազգին միշտերը զգացող միութենականի մը մի միայն զայրոյթը կրնան շարժել զի խնդիրը ընդհանրական է ո՛չ թէ անհատական, անհատ մը կրնայ առանց հեռատեսութեան հաւանիլ, կրնայ հրապուրիչ խօսքերու խաբուիլ նաև դրամով կաշառուիլ և ի նպաստ չարին խօսիլ։ Ասո՛նց ամենը ի նկատի ունենալով կ'առաջարկեմ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան որ պատերու ներքև ծածուկ գործելու չձգտին այլ ինչ որ է Դաշնակցութեան՝ աւելի ճիշդը իրենց արդարացի հայեացքները նոյն թերթի միջոցաւ հրատարակեն, որպէս զի եթէ խօ՛սք արդարացի են, ընդհ. Ազգին կողմէ բոլորովին մասացութեան դատապարտուին ամեն անոնք, որոնք այսօր ամբողջ ազգ մը կը զբաղեցնեն իր տագնապալի կացութեան մէջ։ Բայց ափսո՜ս որ չպիտի կրնան այդ յանդգնութիւնը ընել, որովհետև իրենց ուղղակի նպատակը ստոր միջոցներով տարբեր կուսակցութիւնները Դաշնակցութեան ձուլել է ո՛չ թէ միանալ, և այս ըսածիս լիովին հաւանելու համար պէտք է դիմել «Միութիւն»ի թիւ 8ին, որուն մէջ «Դաշնակցականի մը կարծիքը» վերնագրով յօդուած մը կար, որով ամեն զոհողութիւն պահանջելէն յետոյ՝ միութեան միակ և մ'նակ ճանապարհը ձուլում է կ'ըսէ։ Եթէ անխոհեմութիւն չէ հրապարակելը. այդ յօդուածագիր անձը, անձամբ ճանչնալու պատեհութիւնը ունեցած եմ, որ ճի՛դ Նապոլէոնի բարբառով և անոր զգացումներուն համապատասխանող «Դրօշակ»ի ժընէվեան խմբագիրներէն մէկն է։ Դեռ այդ անձը հոս չեկած քանիցս այս կուսակցութեան պատկերներ անհատներու հետ տեսնուած էի, որ բոլորովին ջերմ սիրով կը պաշտպանէին միութեան գաղափարը՝ և կը փափաքէին որ շուտափոյթ իրագործուի, իսկ երբ այդ Պարո՛ն հոս եկաւ. սկսաւ լուրեր տարածել թէ՝ Հնչ. վարիչներուն մէկ քանիները լրտեսներ են, որով իրենց հետևող միութեան ցանկացողներու համակրանքը հանդէպ Հնչակեաններու զինուործ ստելութեան փոխուեցաւ և սկսան պաշտելի գաղափարին հակառակիլ։ Եթէ մէկը յանդգնի ըսածին ճշդութեանը համար գրական ապացոյցներ ուզել, խիզոյն Նապոլէոնեան յայտարարութիւնները մէջ կը բերէ, այն Նապոլէոնին որ տակաւին կուսակցութեան ղեկավարը եղած ատեն իրենց համար ալ գրեթէ նոյնը կ'ըսէր, երբ Դաշնակցականաց հետ միութիւն կ'առաջարկուէր՝ և մտնանկ կ'ընէր տասնց 90-92 Թուականին մի քանի անձերու դրամական զեղծումները, ինչու որ իր անձնական շահերը կը պահանջէին որ անհատական ստորնութիւնները կուսակցականի վերածէր... վերջապէս առաջարկողներն ալ երկար պնդելու պէտքը չէին զգար, վասն զի իբր անկեղծ և ճշմարտախօս էակ մը կը ճանչնային զայն, որով միանգամ ընդ միշտ բոլոր Հնչ. անդամներու կողմէ կը հերքուէր միութեան հարցը քանի որ իրենց միապետը բացարձակապէս հերքած էր, սակայն մինչև ե՞րբ, մինչև այն օրը որ իր բոլոր խայտառակութիւնները մերկապարանոց հրապարակ նետուեցաւ։ Ահա այժմ նոյնը բռնած են Դրօշակեանները, բայց խելամուտ թող ըլլան որ իրենց ալ վախճանը մօտեցած է եթէ նոյնութեամբ շարունակեն այս անել ուղին և այս անգամ. . . . . .

Բնականաբար հարցնողներ պիտի գտնուին թէ՝ ի՞նչէն գիտես անձնական գծուծ նկատումներով վարուելնին։

Ցայտնի ճշմարտութիւն մին է որ մարդս ուզած ալ փառասէր չըլլա՛յ կրկին անկարելի է մարդկային զգացումներէ զուրկ ըլլալ, որով եթէ իր գործերուն մէջ անկեղծ է և իր ըրածներուն ճշմարտութիւնը հաստատելու կարող է՝ առանց ուրիշի առաջարկութեան կը ջանայ զայն հրապարակել որպէս զի ընդհանուրէ գնահատուի, նա՝ մանաւանդ մեր կուսակցական խնդիրները որ ամբողջ Ազգին կը վերաբերի թէ՛ մասո՛ւ և թէ շահը, հետևաբար ձգենք փառասիրութիւնը։ Եթէ անկեղծ յեղափոխականներ և ճշմարիտ հայրենասէրներ էին, գոնէ հայրենասիրական զգացումներէ գրգռուած կը պարտէին մինչև ցարդ հեռացնել մասնակարները և բարեփոխել սխալ ուղղութիւնը, որ ահա տարի մը եղաւ իրենց մասնակար կանուանածներուն գործի ասպարէզ գալերնին, ուրեմն ո՞ւ և է ջանք ըրի՞ն այդ մասին, ո՛չ երբէք, այլ նոյն իսկ լռութեամբ անցան Հնչ. կուսակցութեան պահանջին որ ակնարկուածները չհեռանան և երբեք ալ չմիանան ընկճեալ Ազգին ներկայ տագնապալի կացութեան մէջ, ամօ՜թ իրենց։

Ընթերցողը թող վստահ ըլլայ որ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան վրայ այսչափ ծանրանալս չպիտի համարձակէի եթէ բառ իրեն յայտարարութեան չհաւատայի թէ՝ Հնչ. վարիչներուն մէջ ալ իրօք մասնակար կայ. որովհետև անցեալէ փորձուելով լիովին համոզուած եմ որ կուսակցութեան մը ամենափոքր սխալ քայլը Ազգին մեծամեծ աղէտներու տեղի կրնայ տալ՝ մանաւանդ ներկայ պարագային որ մեր արիւնարբու թշնամին իր բոլոր զօրութիւնովը զինուած է մեր դէմ, ուրեմն մենք ալ քիչ մը ամփոփելով զմեզ, արդեօք պէտք չէ պատրաստուիլ գէթ ինքնապաշտպանութեան։

Գալով Հնչակեաններուն, հարկաւ այսչափ ամուսնիներուն մէջ վերակազմուած վարչութեան անդամներուն մէկ քանիները լսեցին որ Դաշնակցականները իրենց իբր մասնակար անձեր նկատելով պատրուակ կը բռնեն նոյն իսկ բանակցութեան չըռնելու. ա՛րդ. անհասկանալի է իսկ թէ՛ ինչո՞ւ չեն հեռանար այդ կուսակցութենէն որպէս զի երկու կուսակցութիւններու մէջ միութիւն գոյանալու համար վճռական բանակցութիւններ ըլլան և վերջնական եզրակացութեան մը յանգելով գոհացում տրուի ընդհ. Ազգին փափաքին։ Միթէ կ'արժէ 1-2 անհատներ բռնապէս կանգնելու համար ամբողջ ազգ մը որոշել իր ամենաթանկագին վայրկեաններուն մէջ։ Եթէ երբեք եղած ամբաստանութիւնները բոլորովին զրպարտութիւններ են, կրկին պէ՛տք է հեռանան պատճառաբանութեանց տեղի չտալու համար, որովհետև ընդհ. միութենէն յետոյ կարող են ընկերական դատարաններու մէջ և կամ հրապարակային գրութիւնով իրենց պատիւը պաշտպանել որ այն ատեն եթէ հակառակորդները չկրնան հաստատել ըսածնին. . . . . . և թէ իրենք վերստին գործի կը հրաւիրուին աւելի համակրանօք։

ԱՐԳԱՐ

ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ԽԱԲՈՒԻՆՔ

Հերիք չէ՞ր. տակաւին ցոյցեր պէ՞տք է ընել, քանի որ քաղաքական հանգամանքներէն չենք օգտուէր և պարագաները աննպաստ են մեզ համար։

Հայը՝ քանիցս փորձեց, անյաջող եղաւ, Ցոյնը շատ մը ճիգեր ըրաւ, նմանապէս անյաջող եղաւ, այլևս բոլորովին անխիղճ պէտք է նկատել յեղափոխութիւնը, որ դեռ հետամուտ կ'ըլլայ նոր ցոյցեր ընելու։ Այսու հանդերձ Դրօշակեանները բանի և ըրին օգոստոս 6ի ցոյցը, որպէս թէ ազգը իրենք պիտի փրկեն։

Մենք չենք զարմանար Եւրոպային ազատ երկիրները ապրող ցոյցի կազմակերպութեան հեղինակներու ընթացքին, որոնց նպատակը թերևս Հայ ազգը ոչնչացնել կամ փճացնել ըլլայ։ Այս՛, որովհետև այս երկու բառերն ալ համիմաստ նշանակութիւնն ունին։

Մենք կը զարմանանք պոլսեցի գործիչ ոէգօրներուն, որոնք կարգ մը ցուցամոլներու համակրելով կը ծառայեն անոնց կամքին, առանց նշմարելու անոնց խնդական նպատակը։

Այս անգամ յեղափոխականներու հաշիւները սխալ եղան. իրենց նպատակն էր Պանքը, Կալաթա-Սէրայը և Գապ-Ալթն օդը հանելով ընդհ. կոտորած մը առաջ բերել թէ՛ հոս և թէ՛ գաւառներէ, քանի մը հազարաւորներու թերևս հարիւրհազարներու արիւնը թափել։ Պահ մը ենթադրենք թէ՝ այդ տեղերը օդը հանուեցան և ընդհ. ջարդը եղաւ. արիւնները թափուեցան դիւանագիտութիւնը մէջ ինկաւ, միթինկներ գումարուեցան, ճառեր խօսուեցան, պռագին կոնչեցին . . . . ի՞նչ պիտի ըլլար, տասը պիտի յաջորդէր— ինչպէս քանիցս տեսանք — խոր լռութիւն մը, համրի նման և յետոյ . . . . յետոյ ոչինչ . . . . .

Ինչո՞ւ անցեալէն չխրատուինք, ինչո՞ւ անոնց մասները չհասկնենք։

* * *

Օգոստոս 6ի ցոյցին բոլոր հայերը անհետացած էին կոտորածի սարսափէն, բարեբաղդաբար բարձրագոյն հրամանով հօրողութեան խիստ միջոցներ ձեռք առաւ տեղական իշխանութիւնը, և յայտնապէս ոչ մ՛ի հայ մնաուեցաւ։ Իրաւ է որ խուժանը փորձեց յարձակում ընել, սակայն արգիլուեցաւ.

* * *

Ժամանակը չհասա՞ւ դեռ, որ բոլոր կուսակցութիւնները միանան և ազգին ցաւալի վիճակին դարման մը գտնելու միջոցները խորհին։ Քաղաքականութիւնը մեզ համար անյարմար է, քիչ մը համբերելով յարմար առիթին սպասենք, եթէ կ'ուզենք օգտուիլ։

Ուրեմն, միացէ՛ք եղբա՛յրք, միացէ՛ք, ձեր մէջէն աղտոտ անհատները դուրս ձգեցէք և ապա ելէ՛ք ազգը ազատելու։

Կ.Պոլիս 10 օգոստոս

ՍԿԱՑՈՐԴԻ

ՊՈՄՊԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Վիէննայի «Նայէ Փրայէ Փրէս» լրագիրը Կ. Պոլսի իր թղթակցին հետևեալ նամակը հրատարակած է։

Այս տարի Հայկական շարժումներու առթիւ կոտորած տեղի չունեցաւ, որովհետև անցեալ տարուան պէս պաշտօնական հրաման տրուած չէր։

Բ. Դրան առջև ռումբին պայթելէն անմիջապէս յետոյ՝ զինուորական գործոց նախարար Րիզա փաշա և ներքին գործոց նախարար Մէմտուհ փաշա յանդգնեցան դուրս ելլել. սարսափահար պաշտօնեաները հանդարտեցնելու և մեղսակիցները գտնելու համար։ Նոյն իսկ Սուլթանը փափաքեց իր հետևորդներով դէպքին տեղը երթալ և անձամբ քննել եղելութիւնը. սակայն կարգ մը բարձրաստիճան պալատականներ յաջողեցան համոզել զինքը հաւատացնելով թէ՝ այդպիսի քայլափոխում մը կրնայ իր կեանքը վտանգի ենթարկել։

* * *

Ձերբակալուած հայերուն մէջ յիսունի չափ այր և կին յեղափոխական կուսակցութեան գաղտնի գործիչներ ըլլալնին հաստատուած է։ Բոլորն ալ կուսակցութենէն ամսական կը ստանան առ նուազն 15 լիրա ոսկեվին(*), կը բնակին Պոլսոյ եւրոպական և ասիական զանազան թաղերու մէջ, իրենց բնակավայրերը խուզարկուելով վառօդ և այլըն պայթուցիկ նիւթեր գտնուեցան, զորս պահած էին անշուշտ պոմպեր շինելու համար։

Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուին երկու նշանաւոր անդամներ, որոնք կը պատկանին Դրօշակ անուն կուսակցութեան։ Ասոնցմէ մէկը ձերբակալուեցաւ աւալըրող սապատատանուի մը մէջ, ձերբակալող ոստիկանը 100 օսմ. ոսկի պարգև ստացաւ կառավարութենէն։

Իսկ միւսը Ղալաթիա գինետան մը մէջ ձերբակալուեցաւ. որ միւ՚այն քօմիթէի նախագահութեան տիտղոսը ունի և կը կոչուի Սարգիս՝ Թանուտեան, 23 տարեկան լեզուագէտ երիտասարդ մը, բացի հայերէնէ քաջ գիտէ և լաւ կը խօսի թուրքերէն, յունարէն, գերմաներէն, անգլիերէն և ֆրանսերէն լեզուները։

Բերայի կառավարիչ էնվէր պէյի ներկայութեան հարցաքննուած պահուն խոստովաներ է թէ՝ նախ կը ստնուէր Անգլիա, անկէ Ֆրանսա անցնելով ժամանակ մը Մարսէյլ կենալէ յետոյ Ռուսաստան կ'երթայ, ուր կեդրոնական քօմիթէէն հրաման կուգայ թէ Պոլիս ըլլալիք ցոյցին իր ներկայութիւնը ան՚րաժեշտ էր։

Ցոյցէն անմիջապէս յետոյ Պոլիսէն հեռանալ ուզելով թուրք նաւավար մը գտած և 50 ոսկի խոստացած էր զինքը փախցնելու համար. բայց կարծեցեալ նաւավարը ոստիկանական ծածուկ պաշտօնեայ մը ըլլալով փորձած է ձերբակալել զայն, սակայն յաջողեր է անոր ձեռքէն խոյս տալ և ապաստանիլ—ինչպէս ըսինք—Ղալաթիա գինետան մը մէջ, ուր պատահմամբ կը գտնուէր ոստիկանական ուրիշ պաշտօնեայ մը՝ որ փախստականի սարսափահար վիճակէն և խռով դէմքէն կասկածելով անմիջապէս ձերբակալած է զինքը։

Սարգիսը խոստովանեցաւ թէ կեդրոնական քօմիթէէն խաբուած է։ Իր ծնողքը կ'ապրին Եգիպտոսի մէջ, զինքը ղրկած էին Բարիզ համալսարանի բժշկական ճիւղի մէջ ուսանելու համար և առ այս յատկացուցած էին պատկառելի որոշ գումար մը, սակայն կ'ըսէ թէ ինք շռայլ էր, նոյն իսկ կարևոր գումարներ ալ շարունակ կ'ըստանար քօմիթէէն։

Կարևորութիւն չունի կ'ըսէ Պանքայի և ուրիշ պաշտօնատանց վրայ յարձակում ընել, իրենց նպատակն է եղեր վաճառականական շարժումը փճացնել և կարելի եղածին չափ եւրոպացի մարդեր ջարդել, որպէս զի երկիրը անիշխանութեան մատնեն։

* * *

Երիտասարդ յեղափոխականը գանգատելով աղաչեց կառավարչին, որ այն ստորճան վայրենութեամբ չի ծեծեն զինքը, որովհետև առաւօտ մը բանտին մէջ սարսափելի կերպով ծեծած էին զինքը։ Էնվէր պէյ անոր դառնալով կ'ըսէ.

—Ցոյց տուէք ինձ ո՛վ է, ձեր ներկայութեան պիտի պատժեմ զայն։

—Ո՛չ, եթէ պիտի տաք ինծի վեցհարուածեայ մը զայն սպաննելու համար. ցոյց տամ մարդը ներկայացուցէ՛ք ինծի, եթէ ո՛չ. հարկ չկայ, կը պատասխանէ Սարգիս։

Իր խօսքերը ամփոփելով ըսաւ։

—Ամբողջ ութը ամիսէ ի վեր հոս կը գտնուիմ, ամեն ինչ որ ըրի յաջողութիւն չգտաւ։ Հաւատացէք բարձր. տէր, գոնէ վեց ամիս ամենափոքր յեղափոխական շարժում մը չպիտի տեսնէք. մի՛ վախնաք, որովհետև մեր քօմիթէն ինծի պէս երկրորդ անխելք երիտասարդ մըն չպիտի կրնայ գտնել, որ անոնցմէ գումար մը ձեռքը տալով և կուսակցութեան պետ տիտղոսը տալով չլացնէ և փառքի համար անոր կեանքը վտանգի տակ դնել տայ։ Կը տեսնեմ որ այս տարուան ձեր ոստիկանական դրութիւնը անցեալ տարիէն աւելի լաւ կազմակերպուած է։

* * *

Միւս ձերբակալուող հայը մատնեց ուրիշ շատ մը հայեր, որոնց մէջ կան քանի մը նշանաւոր հայեր։ Մատնեցին ուրիշ երկու հայեր ալ մէկը ռուսահպատակ՝ կը կոչուի Սահակ Մալաք։ Այս վերջի երկուքը Կ. Պէլայ քօմիթէին մէջ գործօն դեր կատարող անդամներն են եղեր, որոնք յաջողած են չըգննուով Ցանիա փախչիլ։

Նամակաբերը այսպիսի անձերու գոյութիւնը՝ Կ. Պոլսոյ խաղաղու-